

ODSJAJ KNJIŽEVNE PODRAVINE

(Enerika Bijač: *Književne refleksije*. Koprivnica, Podravsko-prigorski ogranak DHK, 2012.)

U vrijeme kada hrvatska književna znanost, unatoč naporima pojedinih proučavatelja, još uvijek nije “na čisto” s pojmovima kao što su *zavičajna, provincijska, regionalna* ili *lokalna* (pa i *dijalektalna*) književnost, upisujući u njih većinom samo negativne konotacije, sve brojniji istraživači odlučuju pisati upravo o takvim književnim pojavama nadrastajući očito godinama im pridavane predrasude. Posljedica je to (barem djelomične) akademske i književne decentralizacije koja se dogodila nakon 1990-ih i koja je iznjedrila sada već solidan broj istraživača tih zapostavljenih književnih činjenica. Za razliku od nekih drugih hrvatskih regija, među kojima prednjače Slavonija i Istra, Podravina, kao i općenito sjeverozapadna Hrvatska (izuzev Zagreba) koje je dio, do danas nije razvila veće akademske ili znanstvenoistraživačke centre za humanističke znanosti u kojima bi se intenzivnije razvilo i proučavanje *podravske književnosti / književnosti u Podravini*. Stoga odgovornost za istraživanja tog područja pada na leđa pojedinih entuzijasta, bilo da djeluju u Podravini ili negdje drugdje, a povremeno se bave i podravskim temama. S obzirom na nepostojanje institucionalnih okvira za proučavanje podravske književnosti,

previše i ne čudi što je posljednja knjiga kojoj su primarni predmet bili suvremeni podravski pisci objavljena prije gotovo deset godina. Bila je to knjiga književnih kritika koprivničke književnice Božene Loborec *Skriveno u riječima koprivničkih pisaca* (1994.), kojoj je pridan i mali biografski leksikon podravskih književnika koji je priredio Mladen Levak, još jedan lokalni kulturni animator. O pojedinim su podravskim piscima, dakako, kraće eseje i kritike po časopisima i zbornicima, pa i zasebnim knjigama, pisali i neki drugi autori, no nitko od njih svoje zapise nije objedinio u knjizi kao Božena Loborec, pa su teže dostupni zainteresiranim čitateljima.*

S obzirom na takvu situaciju s istraživanjima podravske književnosti, s posebnom radošću moram pozdraviti pojavljivanje knjige *Književne refleksije* Enerike Bijač koja, primarno, govori o suvremenim podravskim književnicima, iako ćemo u njoj pronaći i neke druge teme. Knjigu je objavio Podravsko-prigorski ogranak Društva hrvatskih književnika koji je, zahvaljujući samoj Eneriki Bijač koja je bila među njegovim osnivačima i koja mu je predsjednica već u drugom mandatu, odlučio Podravinu i Prigorje intenzivnije pridoda-

* Ipak, valja podsjetiti na vrsne knjige eseja i znanstvenokritičkih studija, među ostalim i o antologijskim “podravskim” autorima (o Franu Galoviću, Boženi Loborec, Ivanu Golubu, Miroslavu Dolencu Dravskom, Božici Jelušić, Paji Kanižaju ...): Božica Jelušić: *Od cintora do cybera : Kajogledi*, Mala biblioteka Ignac Kristijanović, knj. 32, Zagreb, 2004.; Joža Skok: *Ignis verbi kajkavicae : Nove kajkavske studije, eseji i rasprave*, Mala biblioteka Ignac Kristijanović, knj. 36, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 2007. (op. ur.)

ti zajednici te najstarije književničke udruge u Hrvatskoj, a samim time pridonijeti i živosti književnog života u tim područjima. Ogranak je nakon osnivanja 2009. preuzeo organiziranje najznačajnije književne manifestacije u Podravini, Festivala književnosti *Galovičeva jesen*, a 2011. je pokrenuo i novu književnu manifestaciju *Dani Ivana viteza Trnskog* u sjećanja na tog pomalo zanemarenog, ali značajnog devetnaestostoljetnog književnika rodom iz Podravine. U izdanju Ogranka objavljeno je i nekoliko pjesničkih (Enerika Bijač, Slavko Fijačko, Maja Gjerek, Mladen Levak, Božica Gašparić) i proznih (Pero Pernjak, Marko Gregur, Darija Roić) knjiga podravskih autora. Najnovija knjiga Enerike Bijač predstavlja prvu knjigu esejističko-kritičarskog karaktera u njihovu izdavačkom programu te se nadam da možda nagoviješta i oživljavanje takvih vrsta knjiga o podravskoj književnosti.

Enerika Bijač je, inače, rođena u Zavali na krajnjem jugu Hrvatske, no u Podravinu se doselila sredinom 1960-ih, otkada djeluje na tom prostoru kao novinarka, urednica, pedagoška radnica, knjižničarka i književnica. Baveći se usporedno i slikarskim radom, do sada je objavila desetak većinom pjesničkih knjiga te je priredila četrdesetak samostalnih izložbi akvarela i ulja na platnu. U svojoj najnovijoj knjizi sabrala je različite vrste tekstova (eseje, kritike, predgovore, pogovore, osvrtne, zapise) izrečene ili objavljene u raznim prigodama i publikacijama o, prije svega, podravskim književnim i likovnim temama.

Prvo poglavlje u knjizi, naslova *Okruglo – u krug*, sadrži eseje povodom *okruglih* godišnjica istaknutih suvremenih podravskih autora. Prvi esej govori o romanesknoj triologiji Ivana Večenaja (Gola, 1920.), povodom njegova 90. rođendana. Večenaj je, dakako, široj javnosti poznatiji kao jedan od najznačajnijih hrvatskih slikara naive, no autorica u svojem eseju pažnju skreće na njegove romane *Tajne dvorca Pepelare* (1989.), *Krik divlje djevojke* (1989.) i *Velika ftica* (2000.). Kombinirajući povijesne izvore, predaje i priče o prošlosti svojeg zavičaja – a to je Prekodravlje, kraj rijekom Dravom odijeljen od Podravine – Večenaj, pre-

ma autoričinom mišljenju, u svojim povijesnim romanima ustvari propituje, ali i gradi identitet prekodravskog čovjeka. Naime, Večenajevi romani na ukupno gotovo tisuću stranica govore o Prekodravlju od prehistorije do suvremenosti, zaustavljajući se na posebno važnim dionicama i akterima toga puta. Osim povijesno-legendarnih fabulacija izrečenih uglavnom realističkim stilom, autorica poseban naglasak stavlja i na autobiografske elemente u romanu te dijelove koji su pisani lokalnim kajkavskim (golskim) jezikom. Na kraju autorica primjećuje kako mnoštvo tema, likova, motiva i atmosfera iz ovih romana možemo vidjeti i u Večenajevim slikama, i to onima ponajboljima.

Drugi esej posvećen je poznatoj književnici, prevoditeljici te književnoj i likovnoj kritičarki Božici Jelušić (Pitomača, 1951.) povodom 60. godišnjice života i 40. godišnjice književnog djelovanja. Smatrajući kako se Božica Jelušić sa svojih četrdesetak knjiga književne, prije svega pjesničke, naravi, svrstala u “sam vrh književnih pera Podravine, istovremeno dajući vrijedan prilog suvremenoj hrvatskoj književnosti, osobito pjesništvu”, autorica je njezinu poetiku okarakterizirala kao “henrirousseauovsku sliku”: “redosljed u apsorpciji ove poezije naglašeno ide od opisnog gdje se događaju različite slikovno-semantičke interakcije, koje se onda dopunjuju i produbljuju metaforičkim pjesničkim jezikom”. Posebnu pažnju u svojem eseju ipak posvećuje njezinoj recentnoj pjesničkoj zbirci *Arielirika* (2011) koja je, prema njenom mišljenju, “knjiga po naravi pjesnikinje i ekologinje, ili ekologinje i pjesnikinje, do ušiju zaljubljene u život, u cvat cvijeta, let ptice ili oblaka – čistog, bistrog, u igru vjetra i sjaj sunca nad oranicama”.

Povodom 50. obljetnice književnog djelovanja hercegovačko-podravskog (ili podravsko-hercegovačkog) pjesnika i prozaista Žarka Marjanovića (Jesenice kod Mostara, 1933.) autorica ističe da tako velik vremenski raspon bavljenja književnim radom ipak upozorava na činjenicu “da je pisac morao pisati, ne zato što ga je povukao neki trenutak – jer bi takva aktivnost splasnula – nego po diktatu svoje unutarnje određenosti i sklonosti”. A Marjanović

je imao ponajprije sklonosti za poeziju – objavio je petnaest knjiga stihova – a zatim za prozu, u kojem je žanru objavio jedan roman te dvije knjige eseja.

Posljednji obljetnički esej posvećen je 30. obljetnici književnog rada pjesnikinje, prozaičice i dramatičarke Maje Gjerek (Koprivnica, 1961.). Autorica se u svojem eseju na osvrće na cjelokupan književni rad Maje Gjerek koji obuhvaća gotovo tridesetak knjiga, većinom pjesničkih, nego odabire ona njegova poglavlja koja smatra reprezentativnima za njezino stvaralaštvo. Analizom odabranih pjesničkih zbirki Maje Gjerek autorica ustvrđuje kako je njezino pjesništvo “bitno ujezgreno u hrvatsko katoličko pero” te kako je to lirika “koja propituje tajne postojanja i daje moguće odgovore, poetski poentirane, koji postavljaju nova pitanja o esenciji, egzistenciji, i duhovnosti čovjekove sudbine”.

Za razliku od prvog poglavlja u kojem se nalaze esejistički tekstovi, druga dva poglavlja donose autoričine kraće kritičke tekstove. Isto tako, dok je u prvo poglavlje uvrstila tekstove samo o podravskim autorima, u drugim dvama poglavljima to nije bio glavni kriterij, iako i u njima prevladavaju podravske teme.

Tako drugo poglavlje, naslova *Trag – u putu*, donosi osvrt na novoizашle knjige nekih od produktivnijih autora iz podravskog književnog miljea, kao što su zbirka pjesama *Ispunjenje* (2001.) koprivničkog pjesnika Milana Frčka, zbirka pripovijedaka *Slamka spasa* (2007.) koprivničkog prozaista Darka Pernjaka te zbirka pjesama *Pisma prijateljici* (2012.) književnika i kulturnog animatora Mladena Levaka iz Đelekovca.

U tom ćemo poglavlju pronaći i osvrt na nove knjige i prijevode pulske kritičarke i prevoditeljice Vanese Begić. U prvom od njih kratko se osvrće na njezinu književnoznanstvenu knjigu *Quelle dei versi* (2002.) o ženskom pjesništvu talijanske nacionalne zajednice u drugoj polovini 20. stoljeća, a zatim daje osvrt na njezine prijevode romana *Malombra* (2006.) Antonija Fogazzaroa i *Snima se!* (2009.) Luigija Pirandella. Nakon prikaza zbirke pjesama *Uzmi me na oblaku* (2012.) književnice i pre-

voditeljice Ljerke Car Matutinović, u ovom poglavlju nalazimo još i dva teksta o knjigama nepodravskih književnika koje su na neki način ipak povezane s Podravinom. Prvi od njih je autoričino obrazloženje – kao predsjednice ocjenjivačkog suda – zbog čega je Ivana Šojat Kuči 2010. dobila Nagradu *Fran Galović* u Koprivnici za svoj roman *Unterstadt* (2009.), a drugi je osvrt na roman *Svojemu svoj* (1993.) gradišćansko-hrvatskog književnika i novinara Jurice Csenara u kojem glavni lik svoje korijene pronalazi u Koprivnici.

Treće poglavlje u knjizi naslova *Zrno – u brazdi* čine još kraći tekstovi – kritička *zrnca* – objavljavani uglavnom kao predgovori i pogovori u knjigama različitih autora, mahom manje afirmiranih autora iz Podravine (ali i nekih drugih), kao što su Silvio Speech, Sanja Damjan, Lidija Lauš, Borka Gledić, Zvonko Penović, Sanda Takač, Melinda Sokač, Tereza Salajpal, Božica Gašparić, Dušan Dobrinčić, Katarina Zmaić, Marija Ključec, Marinko Ivanišević, Vinka Pavlek i Sunčica Orešić. Kratke su to impresije tipične predgovaračko-pogovaračke fakture, koje autoricu afirmiraju kao brižnu i budnu pratiteljicu prije svega suvremene pjesničke produkcije podravskog područja, ali i suradnicu spomenutih autora te književnu animatoricu. Poseban osvrt autorica posvećuje i 10. broju časopisa za kulturu, povijest i društveni život sela *Vendi* (gl. ur. Mladen Levak, 2008.). Iako se radi o časopisu koji je uglavnom lokalnog značenja za općinu Đelekovec gdje se i izdaje, autorica mu posvećuje pozornost kao jednom od rijetkih časopisa posvećenih kulturi sela / kulturi na selu, te kao svojevrsnom nastavku časopisa za kulturu, umjetnost i društvo *Nagruća* koji je od 1993. do 2008. (s prekidima) izlazio u Koprivnici.

U posljednjem, četvrtom poglavlju knjige naslova *U bojama – svjetlost* nalaze se autoričini eseji, kritike i zapisi nastajali kao predgovori katalozima izložbi, uvodni govori prilikom njihovih otvorenja ili pak osvrti na izložbe različitih autora, koji autoricu potvrđuju i kao aktivnu likovnu kritičarku i esejisticu. Radi se uglavnom o tekstovima povodom izložbi umjetnika iz Podravine, kao što su Radovan

Grgec, Nada Zlatar Lukavski i dr., skupnih izložbi s manifestacija kao što su *Podravski motivi* u Koprivnici ili Likovna kolonija *Ješkovo* u Goli, te grupnih izložbi likovnih udruga, kao što su Likovna sekcija *Podravka 72.* iz Koprivnice, Likovna udruga *ZB-art* iz Ludbrega itd. Ostali tekstovi posvećeni su izložbama Kuzme Kovačića, Stjepana Špička, Aide Cvjetković, Štefanije i Zlatka Baranašića, Vere Šaf, Melinde Sokač, Udruge likovnih stvaratelja Opuzena itd., povodom njihovih izložbi u Podravini, ali i drugdje.

Zaključno govoreći, unatoč predmetnoj raznovrsnosti najnovija knjiga Enerike Bijač predstavlja ipak prije svega vrijedan doprinos boljem poznavanju suvremenog stanja u podravskom književnom krugu, čemu je u knjiži i posvećeno najviše prostora. Pritom valja napomenuti kako se radi o kraćim tekstovima

koji ne teže sveobuhvatnosti obrade zahvaćenog područja, čak niti eseji, a posebno kritički tekstovi. Također, autorica u svojim prosudbama uglavnom polazi od osobne perspektive te analizira uglavnom samo odabrana djela pojedinih autora ili samo njihove fragmente, nemajući pritom znanstvene pretenzije, iako vodi računa o pravilima struke. No, vrijednost je ovakvih knjiga prije svega u evidentiranju i prvom vrednovanju *lokalnih, regionalnih, zavičajnih* ili *provincijskih* književnih pojava, temeljem kojih kasnije mogu nastati i složenije obrade predmetnog područja. A u svakom slučaju, zasluga je ove knjige što podravsku književnost održava (ili čak i vraća!) u žarište književnopolitovskog i književnokritičkog interesa.

Mario Kolar

PJESNIČKA PANORAMA SELJANSKI SUSRETI 1992.-2012.

(Kulturno-umjetničko društvo "Stjepan Žiža", Rovinjsko Selo, 2013.)

Zahvaljujući velikom trudu Marije Anđele Pogorilić, u pjesničkoj (i materinsko-jezičnoj) panorami *Seljanski susreti 1992.-2012.* skupljene su pjesme autora koji su tijekom dvadeset godina kazivali svoje stihove na Seljanskim susretima u Rovinjskom Selu.

Tu su sudjelovali pjesnici iz svih krajeva Istre, šireći i lepezu mjesnih govora, ali i iz Dalmacije (Jakša Fiamengo i Joško Božanić), s Komiže; Matilda Bolcs (Hrvatski Židan, Mađarska); Jurica Čenar (Gradišće, Austrija); Gabrielle Blascetta (Mundmitar, Molize, Italija) i brojni drugi autori.

Sada su svi njihovi radovi ukoričeni i re-zimiraju dvadeset godina ovih susreta, koji su počeli 1992. godine, a prvi sudionici su bili Ivan Ivica Pilat, Drago Orlić, Daniel Načinović, Marija Sošić i Remido Sošić.

"Najbrojnije su u ovoj panorami pjesme na čakavici kojom se još govori, ali vidimo i piše, u svim dijelovima Istre, dakle nazočni su gotovo svi istarski čakavski govori - ovdje kao izraz/ jezik književnosti (što trenutno lučimo od sin-

tagme književni jezik), no dragocjeno je i to što čitamo i stihove drugih jadranskih - primorskih te dalmatinskih čakavica, kao i naših sunarodnjaka iz bližih, iako stoljetnih dijaspora, dakle pjesnika koji su unatoč svima i svemu održali materinski govor (Gradišće, Molize)", napisao je u predgovoru dr. sc. Boris Domagoj Biletić.

On je također istaknuo da 20 godina i sedamdesetak gostujućih i domaćih pjesnika mogu biti samo više ili manje dojmjljive brojke. "No, u stvarnosti se ovom knjigom afirmira duhovna i poetičko-estetska svota i sažetak onog najboljeg i u onom najboljem što su pjesnici dali tijekom dosadašnjih Susreta".

Iako je Rovinjsko Selo malo mjesto, ima već treće važno djelo, nakon kapitalne monografije Vjekoslava Bratulića iz 1959. te Seljanskog zbornika iz 2010. Na prvim susretima ove antologije nalazimo kronologiju susreta i sudionika, tko je sve nastupio i koje godine. Knjigu je vrlo kvalitetno s grafičkoga gledišta oblikovao David Ivić, tako da je svaki od pjesnika